

PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue III (2017)

Phaselis Antik Kenti ve Beydağları'nın Herpetofaunası

Herpetofaunas of Phaselis Ancient City And Beydağları

Mehmet Rızvan TUNÇ - Mustafa YAVUZ

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Volume II: January-December 2016). At the end of December 2016 the year's issue is completed and Volume III: January-December 2017 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation M. R. Tunç, M. Yavuz "Phaselis Antik Kenti ve Beydağları'nın Herpetofaunası". *Phaselis* III (2017) 315-327. <http://dx.doi.org/10.18367/Pha.17019>

Received Date: 27.09.2017 | Acceptance Date: 19.11.2017 | Online Publication Date: 28.12.2017

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Phaselis Antik Kenti ve Beydağları'nın Herpetofaunası

Herpetofaunas of Phaselis Ancient City And Beydağları

Mehmet Rızvan TUNÇ* Mustafa YAVUZ**

Öz: Phaselis Antik Kenti ve yakın çevresi 2012 yılında itibaren periyodik olarak çalışılmıştır. Beydağları yaklaşık 20 yıldır; proje çalışmaları, Batı Torosların Herpetofaunası yılda bir veya iki kere yapılan teknik geziler gibi çalışmalarla bir çok data elde edilerek yayılış gösteren herpetofauna türleri değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada; sahada gözlemlenen bazı türlerin genel özellikleri ve fotoğrafları da verilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda amfibilerden 11 tür sürüngenlerden 34 tür tespit edilmiştir. Bu türlerin koruma statüleri incelendiğinde; Amfibiler için 3 türün IUCN statüsü belli değilken, 1 tür CR, 2 tür EN, 2 tür VU ve 37 tür LC kategorisinde yer almaktadır. Bern Sözleşmesi'ne göre; 25 tanesi BERN Sözleşmesi listelerinde Ek II (kesin olarak koruma altına alınan türler)'de, 17 tanesi de Ek III (Korunan türler)'de yer alırken 3 türün statüsü belli değildir. CITES kategorisinde ise 1 tür vardır. Bu çalışma dönemindeki mevcut durumları, tür sayıları ve bazı özellikleri incelenen Amfibi ve sürüngenlerin ileride yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmalarla tür sayısı ve durumları da değişebilecektir.

Anahtar sözcükler: Phaselis, Amfibi, Sürüngen, Herpetofauna, Beydağları, Antalya

Abstract: The Phaselis Ancient City and its vicinity surroundings have been studied periodically since 2012. Beydağları project is carried out for about 20 years, and The Herpetofauna of Western Taurus is studied once or twice a year with technical visits, and many datas have been obtained, and the spreads of herpetofauna species have been evaluated. Also in this study; general features and photographs of some species observed in the field were also given. As a result of these studies 11 amphibian-species, and 34 reptile-species were found. When the conservation status of these species are examined: there are 1 species at CR, 2 species at EN, 2 species at VU and 37 species at LC category, while 3 species in IUCN status is not clear. According to the Bern Convention; status of 3 species is not clear, while 25 are listed in Annex II (strictly protected species) in the lists, and 17 are included in Annex III (Protected species). There is 1 species in CITES category. The number of species and the status of amphibians and reptiles in the future studies, as well as the number of species and some features of amphibians and reptiles in this working period may change in the future.

Keywords: Phaselis, Amphibia, Reptile, Herpetofauna, Beydağları, Antalya

Giriş

Bir ülkenin biyolojik zenginliği, doğal olarak sahip olduğu tür çeşitliliği ile orantılıdır. Çeşitlilik gösteren ekosistemler, daha istikrarlı, daha dirençli ve daha verimli olmaktadır. Biyolojik çeşitlilik, bir türü meydana getiren bireyler arasındaki farklılıkları içeren genetik çeşitliliği, tür

* Uzman, Akdeniz Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Antalya.rtunc@akdeniz.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Antalya. myavuz2006@gmail.com

çeşitliliğini, ekosistem çeşitliliğini ve bunlar arasındaki olayların çeşitliliğini içermektedir.

Anadolu, kıta özelliği gösteren biyocoğrafik yapısı, Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü konumu nedeniyle göç yolları üzerinde olması, sahip olduğu uzun kıyı bandı, yüksek dağ sıraları ile değişik ve çeşitli iklim koşullarına sahip ekosistemlerini barındırmaktadır. Anadolu'nun %10'u 2000 m den yüksek olup %60'ından fazlası 1000 metrenin üzerinde, %30'u 500-1000 m arasında, ancak % 10 kadarı 500 metrenin altında bulunmaktadır. Bu ekosistem çeşitliliğine bağlı olarak da zengin bir flora ve faunaya sahiptir. Batı Toroslar, Batı Anadolu, İç Anadolu ve Orta Toroslar arasında hem coğrafik hem de iklimsel bakımdan bir geçit teşkil etmektedir.

Beydağları; Antalya'nın batısından başlayıp Batı Toroslar'ın kuzey-güney doğrultusunda denize paralel olarak yaklaşık 70 km boyunca uzanır ve Elmalı, Kemer, Kumluca, Finike sınırları içerisinde yer alır (Fig. 1). Kimi yerlerde Beydağları'nın yükseltisi denizle beraber başlar ve en yüksek doruğu Kızlar sıvrısı (3086 m) ile Akdağ (3025 m)'dır (Fig. 3-4). Bunun yanında diğer yüksek dağları'da Bakırlı Dağı (2540 m), Tahtalı Dağı (2360 m) Tunç Dağı (2649 m) gibi yüksek zirveleri de vardır. Beydağları Kuzey-güney doğrultusunda Alakır vadisi vadisi boyunca iki sıra halinde uzanır Beydağlarının doğuda kalan sahil boyunca uzanan kısmı kıyı Beydağlarını, bunların en yükseği olan Tahtalı Dağı ve Tunç Dağı'da bu silsilede yer alır, batıdaki sıradağlar kızlar sıvrısı ve Akdağı'da içine alıp devam eden iç Beydağlarını oluşturarak iki büyük sıradağ yapısına bürünür¹ (Fig. 2). Sahile paralel olarak uzanan Beydağları deniz seviyesinden başlayan kızılçamlar 1000 metreye kadar uzanır. Bu metrelerden itibaren sedir ve karaçam karışık olarak görülür 1500 m yükseltilerden itibaren ardıc ağaçları alpin zona kadar uzanır. İç kısımda uzanan Beydağları, Batı Torosların en yüksek zirvelerine sahip olup birçok yüksek yaylalarını barındırır sarp kayalıklar, yüksek yaylalar, step ve yastık formunda bitkiler ve sık ormanlıklara sahip olması nedeniyle fauna ve flora açısından zengin bir tür çeşitliliğine sahiptir. Bu bakımdan Beydağları birçok endemik türü de bünyesinde barındırmaktadır. Sadece biyolojik açıdan değil arkeolojik açıdan da zengin bir yapıya sahiptir.

Fig. 1. Beydağlarının bulunduğu yerin uydu görüntüsü

Omurgalı hayvanlar yeryüzünde çok geniş coğrafik alanlara yayılmış, özellikle sucul ortamlardan karasal yaşama adapte olarak ekosistemin önemli parçaları haline gelmişlerdir. Omurgalı hayvanlar içerisinde karasal yaşama ilk olarak adapte olan sınıf amfibiler olup, birçok taksonun hayatlarının bir kısmını karada, bir kısmını suda geçirmeleri nedeniyle iki yaşamlılar anlamına gelen bu adı almışlardır. İki yaşamlılar sucul ortamda yaşamaya uygun özelliklerle yaşamlarına başlarlar ve metamorfoz geçirerek karasal yaşama uygun özellikler kazanırlar. Bu sayede yeryüzünde suya yakın olan, nemli habitatlarda yayılma imkanı elde etmişlerdir. Bu nedenle derelerden nemli vejetasyonlara, sulu mağaralardan çöllerin nemli kısımlarına çok çeşitli habitatlarda amfibilere rastlanılabilmektedir Bunun yanında en yakın akraba grup olan sürüngenler ise gerek bazı durumlarda amfibilerin predatörleri olmaları, gerek kuş ve diğer sürüngen türleri için önemli besin kaynakları konumunda olmaları nedeniyle sağlıklı bir ekosistem için vazgeçilmez unsurlardır. Aynı zamanda karasal yaşamın getirdiği fiziksel zorluklar ve su kıtlığı gibi faktörlere karşı daha dayanıklı oluşları yeryüzünde neredeyse tüm habitatlarda yayılış gösterebilmelerini

¹ Anonim 2012.

sağlamıştır. Çöllerden, kuru ve nemli toprak içlerine, nemli ormanlardan, mağaralara ve akarsulara, hatta denizlere kadar çok geniş alanlarda yayılış göstermektedirler².

Ülkemizde su ve nemin bulunduğu hemen her yerde bulunabilen amfibiler ile karasal ve sucul neredeyse tüm habitatlarda bulunabilen sürüngenler ilgi odağı konumundadırlar. Nispeten daha kolay elde edilmeleri, iz ve işaretleri nedeniyle daha kolay ulaşılabilirliği, sayıca bol oluşları vb. nedenlerle birçok araştırmada hedef organizma konumundadırlar. Bazı adaların ve önemli tabiat alanlarının ekosistem ve habitatının mevcut durumu ile ilgili olarak araştırmacılara önemli bilgiler verebilen amfibiler ve sürüngenler gerek sistematik, gerek ekolojik, gerekse ekobiyolojik çalışmalarda model unsur olarak yer almaktadırlar. Bu bakımdan ülkemizin çeşitli yerlerinde muhtelif zamanlarda yapılmış çok sayıda çalışma mevcuttur³. Yine birçok faunistik çalışmada ise diğer omurgalı gruplarıyla birlikte durumları değerlendirilen sınıflar olarak karşımıza çıkmaktadır⁴. Ayrıca, bazı çalışmalarda ise Avrupa herpetofaunası irdelenmiştir⁵.

Fig. 2. Bey dağları kıyı Beydağları ve iç Beydağları olarak ikiye ayıran Alakır vadisinin uydu görüntüsü

Materyal ve Metot

Bu çalışmada Beydağlarında yapılmış olan yaklaşık 20 yıllık çalışmalar ve 5 yıl önce Phaselis projesinin başlamasıyla birlikte, ilk olarak bu çalışmalarda elde edilen datalarla birlikte literatür bilgileri eklenerek, amfibi ve sürüngenlerle ilgili bazı yeni bilgiler derlendi. Ayrıca bilgi sağlarken Akdeniz Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Zooloji Kürsüsü'nün yöre ve yakın çevresinde 1994'ten bu yana yapılan 15-20 yıllık arazi çalışmaları kapsamında elde ettikleri verilerin yanı sıra söz konusu çalışmalardan sağlanmış gözlem ya da örneğe dayalı bulgulardan da yararlanılmıştır. Çeşitli çalışmalardan⁶ toplanan tüm bu veriler birlikte değerlendirilerek alanın dönemsel mevcut herpetofauna elemanlarının tespiti yapılmıştır. Arazi çalışmaları sırasında gerekli olacak olan sırt çantası, taşınabilir GPS (Global Positioning System), fotoğraf makinesi, dürbün vb. ekipman ile yakalama kepçeleri hazırlanmıştır. Alandan veri toplarken kullanılacak olan formatlar hem dijital hem de basılı ortamda yeniden düzenlenerek hazırlanmış ve çoğaltılmıştır.

Beydağlarında ve Phaselis'de amfibiler nemli, suya yakın alanlar ve su içlerinde yaşam ortamlarında gözlemlenmiş ve fotoğraflanmış, sürüngenlerin habitatları doğrudan gözlemlerle taranarak tanınip isimlendirilmiştir. Bu anlamda herpetofauna türlerinin tespiti için, teleobjektifli fotoğraf makinesi ve video kamera kullanılarak amfibi ve sürüngen türleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca yöre halkı ile görüşülerek Amfibi ve sürüngenler ile ilgili bilgi alışverişi de yapılmıştır.

² Tunç – Yavuz 2016.

³ Detaylı bilgi için bk. Bodenheimer 1944; Baran 1976; 1983; 2005; Mertens 1952; Başoğlu – Baran 1977; 1988; Başoğlu *et al.* 1994; Özeti – Yılmaz 1994; Baran – Atatür 1998; Öz *et al.* 1999; Kır *et al.* 2003; 2005; Kumlutaş *et al.* 2004a; 2004b; Baran *et al.* 2012 vb.

⁴ Detaylı bilgi için bk. Demirsoy 1996b; 1996c; Erdoğan *et al.* 2002; Düşen *et al.* 2005; Erdoğan *et al.* 2010; 2010; Öz *et al.* 2010; Yavuz – Tunç 2015a; 2015b vb.

⁵ Cox – Temple 2009.

⁶ Öz *et al.* 1999; Erdoğan *et al.* 2001, 2008.

Sürüngenlerin tespiti için hat boyunca gözlem (transekt) ve nokta gözlem uygulamaları yapılmıştır.

Fig. 3. Elmalı uçarsu (1850 m) 'Akdağ' Bey dağ-larının en yüksek zirvelerinden birisi (3024 m)

Fig. 4. Elmalı Akdağ (Yeşil göl 1820 m)

Beydağları ve Phaselis arazi çalışmalarında saptanan amfibi ve sürüngenlerin tür tespitleri yapılmış; bu türlerin familya ve bilimsel isimleri, Türkçe adları, biyotop (habitat), varsa tehlike kategorisi, tehlike sınıfı açısından değerlendirmesi, statüleri ile ilgili veriler değerlendirilmiştir. Bu amaçla (IUCN; The International Union for Conservation of Nature), Bern Sözleşmesi kriterleri ve koruma listelerinin en son güncellenmiş halleri; CITES (Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme). Bunlara ek olarak yörede kaydedilen yabancı formlar arasında endemik türler bulunup bulunmadığı da değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmada öncelikle gözlem ve fotoğraflamaya dayalı fauna kayıtları ile habitat verileri toplanmıştır. Böylece toplanan tüm veriler birlikte değerlendirilerek alanın herpetofauna elemanlarının tespiti yapılmıştır.

Bulgular

Türkiye'de yayılış gösteren yaklaşık 165 amfibi ve sürüngen türünün 45'i Beydağlarında ve Phaselis Antik kentinin çevresinde yaşadığı tespit edilmiştir. Bu rakamda Türkiye'de yaşayan amfibi ve sürüngenlerin yaklaşık %21'ini oluşturmaktadır

Bu türlerden 11'i kurbağa (5'i semender, 6'sı kuyruksuz kurbağa), 4'ü kaplumbağa, 17'si kertenkele, 13'ü de yılanlara aittir. Bunlardan, Beldibi Semenderi (*Lyciasalamandra billae*) CR "Nesli tehlike altında", Antalya Semenderi (*Lyciasalamandra antalyana*) ve Yeşil Deniz Kaplumbağası (*Chelonia mydas*) EN "Tehdit Altında", Deniz Kaplumbağası (*Caretta caretta*) ve Tosbağa (*Testudo graeca*) VU "zarar görebilir" Diğer taraftan kurbağaların (anurlar) tamamı ise IUCN nin LC "düşük risk" kategorisinde yer almaktadır (IUCN 2017-2). Ancak yakın zamanda tespit edilen daha kategoriye girmeyen sahada 3 endemik semender (*Lyciasalamandra irfani*, *Lyciasalamandra yehudahi*, *Lyciasalamandra arikani*) türü daha bulunmaktadır⁷. Bulunan türler bu semender hariç geniş yayılımlı olup, ilk bulgularımıza göre semenderler hariç bölgeye özgü endemik ve lokal endemik bulunmamaktadır. Yörenin herpetofaunası dikkate alındığında; 3 türün IUCN statüsü belli değilken 1 tür CR, 2 tür EN, 2 tür VU ve 37 tür LC, kategorisindedir. BERN sözleşmesi Kesin Koruma Altında Olan Türler (EK II)

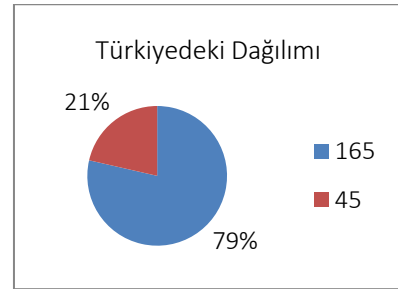

Fig 5. Beydağları ve Phaselis kentinin yakın çevresinde bulunması muhtemel herpetofauna türlerinin Türkiye'deki dağılım oranları

⁷ Göçmen et al. 2011; Göçmen – Akman 2012.

kategorisinde 25 tür, Koruma Altında Olan Türler kategorisinde (EK III) ise 17 tür yer almaktadır (Tablo 1) (Fig 5-8). Bölgede yaşayan amfibi ve sürüngen türlerine ait bazı türlerin fotoğrafları, betimlemeleriyle birlikte aşağıda Fig 8-15'te verilmiştir.

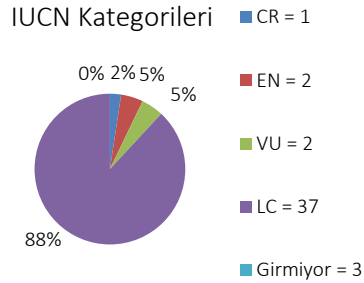

Fig. 6. Beydağları ve Phaselis kentinin yakın çevresinde bulunması muhtemel herpetofauna türlerinin IUCN kategorilerine göre dağılımı

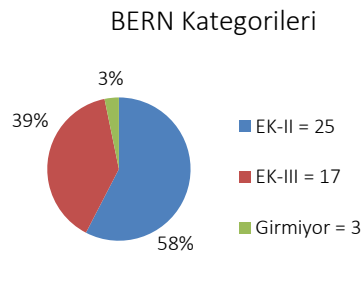

Fig. 7. Beydağları ve Phaselis kentinin yakın çevresinde bulunması muhtemel herpetofauna türlerinin BERN kategorilerine göre dağılımı

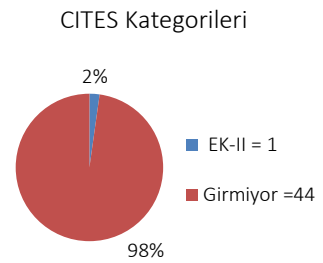

Fig. 8. Beydağları ve Phaselis kentinin yakın çevresinde bulunması muhtemel herpetofauna türlerinin CITES kategorilerine göre dağılımı

Bu türlerin genel özellikleri ve betimlenmesinde çeşitli kaynaklardan⁸ yararlanılmıştır.

***Hyla arborea* (Linnaeus 1758) Ağaç Kurbağası**

Vücut boyu 5 cm civarındadır. Genellikle sırt tarafı yeşil renkte olup pürüzsüzdür. Bulundukları habitatın rengine göre kahverengi ve gri renkte olabilir. Burundan başlayarak gözün arkasında devam edip kasık bölgesine kadar uzanan kahverengi bir şerit vardır. Bu şerit kasık bölgesinde yukarıya sırt kısmına doğru kıvrılır. Karın tarafı kirli beyaz veya sarımsı renkte olup granüllüdür. Kesintisiz ince koyu bir bant sırt ve karın kısmını birbirinden ayırır. Erkeklerinde başın altında dış ses kesesi bulunur. Ayak parmaklarının ucunda yapışmaya yarayan geniş disk şeklindeki yapılar vardır. Bu yapılar sayesinde bitkilere ve ağaçlara kolayca tırmanabilirler. Bu tür genellikle geniş yapraklı karışık ormanlar, çayırılık ve çalılık alanlar, parklar, bahçeler, göl kıyıları, yavaş akan veya durgun su birikintilerinin olduğu yerler ve bunların çevresindeki bitki topluluklarının yoğun olduğu alanlarda yaşarlar. 1800 m yüksekliklere kadar görülebilirler. Ülkemizde Güney ve Batı Anadolu'da yayılmıştır. Türkiye'nin dışında bütün Avrupa'da, İsveç, Ukrayna, Beyaz Rusya, Rusya, Azerbaycan, Ermenistan ve İsrail'e kadar yayılmıştır⁹ (Fig. 9).

Fig. 9. Beydağlarında ve Phaselis kenti ve çevresinde görülen, nemli yerlerde, ağaçlık ve çayırılık alanlarda bulunan geniş yayıllı türlerden olan ağaç kurbağası

⁸ Bk. Baran 1976; 1983; 2005; Başoğlu – Baran 1977; 1988; Yılmaz – Öz 1984; Başoğlu *et al.* 1994; Demirsoy 1996b; 1996c; Baran – Atatür 1998; Öz *et al.* 1999; Özeti – Yılmaz 1994; Erdoğan *et al.* 2010; Öz *et al.* 2010; IUCN 2017-2.

⁹ IUCN 2017-2.

Tablo 1. Proje sahası ve yakın çevresinde bulunan kurbağa ve sürüngen türlerinin Familiaları, Bilimsel isimler, Türkçe isimleri, İngilizce isimleri, Uluslar arası Doğal Hayatı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN Red List), Bern Sözleşmesi, Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme(CITES), ile Habitatları çizelgede verilmiştir.

Familiya	Latince Adı	Türkçe Adı	İngilizce Adı	Tehlike Durumu				HABİTAT
				IUCN	BERN		CITES	
					EK2	EK3		
KURBAĞALAR								
SALAMANDRIDAE	<i>Lyciasalamandra irfani</i>	Göynük semenderi	Irfan's Lycian Salamander	-	-	-	-	O,Ç,K
	<i>Lyciasalamandra yehudahi</i>	Kemer Semenderi	Yehudah's Salamander	-	-	-	-	O,Ç,K
	<i>Lyciasalamandra arikani</i>	Ulupınar Semenderi	Ulupınar Salamander	-	-	-	-	O,Ç,K
	<i>Lyciasalamandra antalyana</i>	Antalya Semenderi	Antalya Salamander	EN	-	X	-	O,Ç,K
	<i>Lyciasalamandra billae</i>	Beldibi Semenderi	Bille’s Lycian Salamander	CR	-	X	-	O,Ç,K
BUFONIDAE	<i>Bufo bufo</i>	Siğilli Kurbağası	Common Toad	LC	-	X	-	T,M
	<i>Bufo variabilis</i>	Gece Kurbağası	Green Toad	LC	X	-	-	Ç,T,M
HYLIDAE	<i>Hyla arborea</i>	Ağaç Kurbağası	European Tree Frog	LC	X	-	-	Ç,M
RANIDAE	<i>Pelophylax bedriagae</i>	Bataklık Kurbağası	Levantine Frog	LC	-	X	-	S
	<i>Rana camerani</i>	Şeritli Kurbağa	Banded Frog	LC	-	X	-	S,Ç
	<i>Pelophylax ridibundus</i>	Ova Kurbağası	Eurasian Marsh Frog	LC	-	X	-	S
SÜRÜNGENLER								
CHELONIIDAE	<i>Caretta caretta</i>	Sini Kaplumbağası	Loggerhead Turtle	VU	X	-	-	D
	<i>Chelonia mydas</i>	Yeşil Deniz Kaplumbağası	Green Turtle	EN	X	-	-	D
TESTUDINIDAE	<i>Testudo graeca</i>	Tosbağa	Spur-thighed Tortoise	VU	X	-	EkII	O,Ç,T,M
GEOMYDİDAE	<i>Mauremys rivulata</i>	Çizgili Kaplumbağa	Western Caspian Turtle	LC	X	-	-	S
GEKKONIDAE	<i>Mediodactylus kotschy</i>	İnce Parmaklı Keler	Kotschy's Gecko	LC	X	-	-	O, T, M,K
	<i>Hemidactylus turcicus</i>	Yarım Parmaklı Keler	Turkish Gecko	LC	-	X	-	O, T, M, K
AGAMIDAE	<i>Stellagama stellio</i>	Dikenli Keler	Starred Agama	LC	X	-	-	K
CHAMAELEONIDAE	<i>Chamaeleo chamaeleon</i>	Bukalemun	Mediterranean Chameleon	LC	X	-	-	O, T, M, Ç
LACERTIDAE	<i>Anatololacerta danfordi</i>	Toros Kertenkelesi	Anatolian Rock Lizard	LC	X	-	-	O, T, K
	<i>Parvilacerta parva</i>	Cüce Kertenkele	Lizard of Asia Minor	LC	X	-	-	O, T, K

	<i>Lacerta trilineata</i>	İri Yeşil Kertenkele	Balkan Green Lizard	LC	X	-	-	O, T, M, Ç
	<i>Phoenicolacerta laevis</i>	Hatay Kertenkelesi	Lebanon Lizard	LC	-	X	-	K,O,Ç,T,M
	<i>Ophisops elegans</i>	Tarla Kertenkelesi	Snake-eyed Lacertid	LC	X	-	-	Ç, T, M
SCINCIDAE	<i>Ablepharus budaki</i>	Budak'ın İnce Kertenkele	Budak's snake-eyed Skink	LC	X	-	-	T, M,O
	<i>Ablepharus kitaibelii</i>	İnce Kertenkele	Snake-eyed Skink	LC	X	-	-	Ç,T,M
	<i>Chalcides ocellatus</i>	Benekli Kertenkele	Ocellated Skink	LC	X	-	-	T,M
	<i>Ophiomorus punctatissimus</i>	Toprak Kertenkelesi	Limbless Skink	LC	X	-	-	Ç,M
	<i>Trachylepis aurata</i>	Tık naz Kertenkele	Levant Skink	LC	-	X	-	O,Ç, T, M
	<i>Trachylepis vittata</i>	Şeritli Kertenkele	Bridled Mabuya	LC	-	X	-	Ç, T, M
TYPHLOPIDAE	<i>Xerotyphlops vermicularis</i>	Kör Yılan	Eurasian Worm Snake	LC	-	X	-	O,Ç, M
AMPHISBAENIDAE	<i>Blanus strauchi</i>	Kör Kertenkele	Anatolian Worm Lizard	LC	-	X	-	O, T, M
ANGUIDAE	<i>Pseudopus apodus</i>	Oluklu Kertenkele	European Glass Lizard	LC	X	-	-	O, T, M
COLUBRIDAE	<i>Dolichophis caspius</i>	Hazer Yılanı	Caspian Whipsnake	LC	-	X	-	Ç, T, M
	<i>Dolichophis jugularis</i>	Kara Yılan	Large Whip Snake	LC	-	X	-	Ç, M,T
	<i>Eirenis modestus</i>	Uysal Yılan	Ring-Headed Dwarf Snake	LC	-	X	-	O, Ç,M,T
	<i>Zamenis situla</i>	Ev Yılanı	European Ratsnake	LC	X	-	-	O, Ç,M,T
	<i>Elaphe sauromates</i>	Sarı Yılan	Four-lined Snake	LC	X	-	-	O,Ç, M
	<i>Hemorrhois nummifer</i>	Sikkeli Yılan	Leaden –Colored Racer	LC	-	X	-	O,Ç, M
	<i>Malpolon insignitus</i>	Çukurbaşı Yılan	Eastern Montpellier Snake	LC	X	-	-	O, Ç,M,T
	<i>Platyceps najadum</i>	Ok (İnce) Yılanı,	Dahl's Whip Snake	LC	X	-	-	O, Ç,M,T
	<i>Telescopus fallax</i>	Kedigözlü Yılan	Soosan Snake	LC	X	-	-	O, Ç
NATRICIDAE	<i>Natrix natrix</i>	Yarı Sucul Yılan	Grass Snake	LC	-	X	-	S
	<i>Natrix tessellata</i>	Sucul Yılan	Tessellated Water Snake	LC	X	-	-	S
VIPERIDAE	<i>Montivipera xanthina</i>	Şeritli Engerek	Ottoman Viper	LC	X	-	-	K

Habitat: Yaşam alanları

K: Kayalık ve Taşlık Alanlar, O: Orman, Ç: Çalılık, M: Mera, T: Tarım arazileri, S: Su ve suya yakın yerler, D: Deniz

IUCN:Uluslararası Doğal Hayatı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği

CR (Critical) Doğada neslinin tükenme riskinin aşırı derecede yüksek olduğu kabul edilir.Tek tür semenderlerden *Lyciasalamandra billae*(Beldibi Semenderi)vardır.

EN (endangered): Vahşi yaşamda soyu tükenme tehlikesi çok büyük olan türler. Bu kategoriye giren *Lyciasalamandra antalyana* (Antalya Semenderi), *Chelonia mydas* (Yeşil Deniz Kaplumbağası)'dır.

VU (vulnerable) (Hassas, zarar görebilir): Vahşi yaşamda soyu tükenme tehlikesi büyük olan türler. Proje sahası ve yakın çevresinde bu kategoride yer alan 2 tür *Testudo graeca* (Tosbağa). *Caretta caretta* (Sini Kaplumbağası)'dır

NT (near threatened): Şu anda tehlikede olmayan fakat yakın gelecekte VU, EN veya CR kategorisine girmeye aday olan türler.

LC (least concern) (En düşük derecede tehdit altında): Yaygın bulunan türlerdir, proje sahası ve yakın çevresinde 37 tür dahildir.

BERN: Bern sözleşmesine göre:

Ek II: Mutlak koruma altında olan türlerdir ve buna 25 tür dahildir.

Ek III: koruma altında olan türlerdir ve bu gruba 17 tür girmektedir.

CITES: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme).

EK-1 Nesilleri tükenme tehdidi ile karşı karşıya bulunan ve bu nedenle örneklerinin ticaretinin sıkı mevzuata tabi tutulması ve bu ticarete sadece istisnai durumlarda izin verilmesi zorunlu olan türleri içerir.

EK-2 Nesilleri mutlak olarak tükenme tehdidiyle karşı karşıya olmamakla birlikte, nesillerinin devamıyla bağdaşmayan kullanımları önlemek amacıyla ticaretleri belirli esaslara bağlanan türleri içerir. 1 tür bu gruba *Testudo graeca* (Tosbağa) girmektedir.

***Pelophylax ridibundus* (Pallas 1771) Ova Kurbağası**

Vücut boyları 17 cm kadardır. Sırt tarafı yeşilimsi gri, kahverengi ve bu zemin renklerinin üzerinde düzensiz koyu lekeler vardır. Bazılarında sırt ortasında iki gözün ortasından başlayarak arkaya doğru giden ince beyaz bir şerit bulunur. Yaşadıkları ortamlara göre renk ve desen durumlarında değişiklikler olabilir. Karın kısmı kirli beyaz, sarımsı ve küçük lekeli. Kulak zarı belirgin ve başın yan tarafında temporal şerit yoktur. Erkeklerinde başın yanlarında iki küçük baloncuk şeklinde olan dış ses kesesi mevcuttur. Bataklık alanlara ve su bazlı yaşama çok iyi adapte olmuş bir tür olup bol bitkili sular, göller, küçük su birikintileri ve ağır akan sularda yaşarlar. Sulak alandan fazla uzaklaşmazlar. Arka ayakları kaslı ve uzun olup perdelidir. Beslenmelerini böcekler, örümcekler ve sinekler oluşturur. Dişileri bir defasında 1000 kadar yumurtayı birkaç kümeler halinde sucul bitkilerin arasına bırakırlar. Ülkemizin her tarafında yayılış gösterir. Türkiye'nin dışında İngiltere'nin güneyi, Avrupa'nın tamamında, Finlandiya, Rusya, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Afganistan, Pakistan, Türk Cumhuriyetleri, Çin, Bahreyn, Kıbrıs, İran, Irak, İsrail ve Suudi Arabistan'a kadar yayılış gösterir¹⁰ (Fig. 10).

Fig. 10. Beydağlarında ve Phaselis kenti ve çevresindeki sulak alanlarda görülen ova kurbağası

***Testudo graeca* Linnaeus, 1758 Tosbağa**

Boyları 30 cm kadar olup karapaksı kubbeli bir yapıya sahiptir. Dişiler erkeklere göre daha küçüktür. Karapaksın üzerindeki keratin plaklar kahverengimsi, siyah, sarı ve gri tonlardadır. Alt tarafı plastron sarımsı olup siyah lekeli olabilir. Ergin bireylerin keratin plaklarının kenarları zamanla siyahlaşır. Genç bireylerde karapaks sarımsı ve açık yeşilimsi renktedir. Plastron erkeklerde arkaya doğru çukurlaşmış dişilerde ise düzdür. Arka bacakların femur bölgesinde bir çıkıntı bulunur. Kuyruk üstündeki plak tektir. Sonbaharda havalar soğumaya başladığı zaman kendilerini toprak içine gömerek kış uykusuna yatarlar. Taşlıklı kumlu arazilerde, bahçelerde, kısa çalılık ve otlu arazilerde yayılış gösterirler. Beslenmeleri bitkisel olup bu bitkilerin yaprakları ve

¹⁰ IUCN 2017-2.

çiçekleri ile meyvelerini yiyerek beslenirler. Bazı zamanlarda hayvansal olarak beslenirler. Doğu Karadeniz dışında bütün Anadolu'da ürerler. Dişi 6-12 adet yumurtasını kumluk arazilerde kazabildiği toprağa bırakır. Yavrular iklim koşullarına göre yumurtadan 3 - 5 ay içinde çıkabilirler. Ülkemizde Doğu Karadeniz dışında bütün Anadolu'da dağılışı gösterirler. Proje sahasında karasal habitat tipinde olup beslenmesine uygun bitkisel vejetasyonun olduğu her yerde rastlanılabilir. Türkiye dışında Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Güneybatı Asya ve İran'da yayılmıştır¹¹ (Fig. 11).

Fig. 11. Beydağlarında ve Phaselis kenti ve çevresinde görülebilen, vejetasyonun olduğu karasal tüm habitatlarda sıklıkla rastlanılabilen tosbağa

***Chamaeleo chamaeleon* (Linnaeus, 1758)**

Bukalemun

Vücut boyu 25-30 cm kadar ve yanlardan basıktır. Başın üst tarafında miğfer şeklinde bir çıkıntı vardır. Gözler ortası delik tek göz kapağı içindedir. Gözler aynı anda birbirinden bağımsız olarak hareket ettiği için farklı yönlerde bakabilirler. Vücutlarında bulunan melanin sayesinde rengini değiştirebildikleri için bulundukları ortama hemen kamufle olurlar. Sırt tarafta koyu leke ve şeritler olsada renk ve desenini değiştirebildiği için belirli bir renkten bahsedilemez. Ön ayaklarındaki parmakların iç tarafta 3'ü, dış tarafta 2'si birleşmiş olup arka ayaklarında ise tam tersi durum söz konusudur. Parmaklar bu yüzden yürümekten çok kavramaya yarar. Kuyruklarını daha çok daldan dala geçerken tutunma organı olarak kullanırlar. Genellikle ağaçlarda ve makilik alanlarda yaşar, parmakları ve kuyruğu ile dallara tutunarak oldukça yavaş hareket ederler. Avlarını yakalamak için, uzun ve ucu yapışkan olan yaklaşık 18 cm'ye kadar uzanabilen dillerini kullanırlar. Dilinin kaide kısmı alt çenenin ön tarafındadır. Dilini alt çeneye katlarlar. Böcekler ve sineklerle beslenirler. Dişi bir defasında 20-44 yumurtayı toprağa bırakır. Yavruların eşeyssel olgunluğa erişmesi birkaç yıl alabilir. Ülkemizde; Ege Bölgesinde, İzmir'den başlayıp sahil boyunca ve Akdeniz bölgesi'nin sahil bandında bulunur. 700 m yüksekliklere kadar yayılışı gösterirler (Fig. 12). Türkiye'nin dışında; İspanya, Portekiz, İtalya, Malta, Yunanistan, Kıbrıs, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan, Yemen, Libya, Cezayir, Mısır, Fas, Suriye, Tunus, Batı Sahra'ya kadar yayılışı gösterirler¹².

Fig. 12. Beydağlarında ve Phaselis kenti ve çevresinde ağaçlık ve çalılık alanlarda gezinirken nadiren rastlanılan bukalemun

***Stellagama stellio* (Linnaeus, 1758) Dikenli keler**

Boyü yaklaşık 40 cm kadar, sırt tarafı grimsi, siyahımsı kahverengi ve büyük sarı lekelidir. Karın tarafı kirli sarı veya sarımsı kahverengidir. Baş yassı ve üstü asimetric plak ve pullarla örtölüdür. Sırt pullarından bazıları parlak mavi renklidir. Baş ve boyun yanlarında diken şeklinde pullar

¹¹ IUCN 2017-2.

¹² IUCN 2017-2.

bulunur. Başının altındaki pullar karıncalı, karın tarafındakiler düzdür. Kuyruk pulları halkalar şeklindedir. Yaşam alanlarını genellikle kayalık alanlar oluşturur. Bunun yanında taştan örülmüş duvarlarda küçük taş yığınlarında, nadir olarak ağaca tırmanır ve toprak içindeki deliklerde yaşar. 1600-1700 m. yüksekliklere kadar yayılış gösterir. Halk arasında koçmar olarak da bilinir. Genellikle böceklerle beslenirler. Bazen bitkiselde beslenirler. Dişiler 8-14 yumurta bırakırlar. Türkiye’de Batı, Orta, Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülür. Proje sahasında gerek Antik Kent içinde tarihi eserler üzerinde, gerekse yakın çevresindeki kayalıklar üzerinde güneşlenirlerken görülebilmektedir. Ülkemizin dışında Yunanistan ve Yunan adalarında, Makedonya, Kıbrıs, Suriye, Lübnan, İsrail, Irak, Ürdün, Suudi Arabistan ve Mısır’a kadar yayılmıştır¹³ (Fig. 13).

Fig. 13. Beydağlarında, Phaselis ve çevresinde görülebilen, güneşli zamanlarda kaya ve taşların üzerinde güneşlenirlerken izlenebilen dikenli keler

***Trachylepis vittata* (Oliver 1804) Şeritli Kertenkele**

Vücut boyu yaklaşık 20 cm kadar olup vücut ince yapılıdır. Vücudun üstü kahverengi ve zeytin yeşili rengindedir. Vücut üstünde, vücut boyunca yani baş kısmından kuyruğa doğru uzanan açık renkli 3 şerit vardır. Ayrıca vücudun yanlarında açık renkli birer çizgi ve bu çizgilerin arasında koyu lekeler bulunur. Karın kısmı sarımsı beyaz renkte olup açık yeşil renkte ve lekesiz de olabilir. Meralıklarda yoğun bitki örtüsünün bulunduğu alanlar, çalılık, taşlık, seyrek ağaçlık alanlar, kırsal bahçelerde ve açık arazilerde yaşarlar. Bitkilerin köklerinde, çalılarının diplerinde ve taş altlarında gizlenirler. Genellikle böceklerle beslenirler. Yüksekliği 1700 metreye kadar olan yüksekliklerde yaşayabilirler. Dişi 3 ila 6 yavru meydana getirir. Türkiye’de Orta, Güney, Güneybatı Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde habitatın uygun olduğu yerlerde yaşarlar. Türkiye’nin dışında İran, Irak, Kıbrıs, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Mısır, Cezayir, Libya ve Tunus’a kadar yayılış gösterir¹⁴ (Fig. 14).

Fig. 14. Beydağlarında, Phaselis ve çevresinde çayırılık ve otluk alanlarda görülen şeritli kertenkele

***Blanus strauchi* (Badriaga, 1884) Kör Kertenkele**

Boy 20 cm kadar olabilir. Ülkemizde bulunan 4 bacaklı kertenkele türünden birisidir. Vücut genellikle mavimsi kahverengi ve kırmızımsı gridir. Dış görünüşü solucana benzer, başından

Fig. 15. Beydağlarında, Phaselis ve çevresinde taş altlarında rastlanılabilen körkertenkele

¹³ IUCN 2017-2.

¹⁴ IUCN 2017-2.

itibaren bütün vücut boyunca dikdörtgen şeklindeki pulları segmentli (halkalı) bir yapı gibi görünür. Vücut yanlarında başın hemen arkasından başlayan kuyruğa kadar devam eden hafif girintili çizgimsi bir yapı görülür. Kuyruk kısa ve küt olup sivridir. Gözleri deri altında kalarak körelmiş siyah bir nokta gibi görünür. Taş altlarında, seyrek bitkili alanlar, çalılık alanlar ve seyrek ağaçlık alanlarda toprak içinde yaşarlar. Bu nedenle dışarıda görülmezler. Besinlerini böcekler ve larvaları oluşturur. Yurdumuzda ürerler. Dişi en fazla 2 yumurta bırakır. Türkiye’de Batı Anadolu’nun güneyi, Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yayılış gösterir. Türkiye dışında; Ege Denizindeki bazı adalarda, Suriye ve Kuzey Irakta yayılmıştır¹³ (Fig. 15).

Sonuç

Sahanın mevcut habitat özellikleri, denizle karanın iç içe ve yüksek dağlarla olan topografyası, ormanın sahiliden başlayarak kızılçam, makilik, yükseldikçe sedir ve ardıçların devam etmesi alpin zonda yastık formunda oluşan step bitkilerden oluşmasıyla zengin bir biyoçeşitlilik göstermektedir. Bundan dolayı çok sayıda türe ev sahipliği yapmaktadır. Bey dağlarının (kıyı bey) yamaçlarında endemik türlerimizden olan semenderlerin yaşaması bölgeyi daha da önemli hale getirmektedir. Yapılan yol çalışmaları, maden ocakları, turizm ve yapılaşmayla birlikte lokal endemik olan *Lyciasalamandra billae*-Beldibi Semenderi CR (Critical) (Doğada neslinin tükenme riskinin aşırı derecede yüksek olan) bir türümüz Büyük çaltıca ve Küçük çaltıca sıklıkla bir alanda yaşamaktadır. Bu tür korumaya yönelik hiçbir çalışma yapılmazsa muhtemelen kaybedilecek bir endemik türümüzdür. Yine başka bir dünya endemiği bir tür de *Lyciasalamandra antalyana*-Antalya Semenderi aynı tehlikelerle karşı karşıyadır. IUCN kriterlerine henüz girmeyen 2011 ve 2012 yılında bulunan semender türleri de tehlike altındadır.

Beydağları boyunca çok sayıda mermer ve taş ocaklarının olması nedeniyle birçok tür için ekosistem tehlike sinyalleri vermektedir. Bu ocakların sayısı gün geçtikçe artmakta ve ekosistem tahribatına yol açmaktadır. Amfibi ve sürüngenlerin popülasyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Phaselis Antik Kenti ve Territoryumu içinde amfibiler ve sürüngenler için olduğu kadar, tüm diğer fauna elemanları için de büyük önem taşıyan Phaselis Göleti yer almaktadır (Fig 16). Mevcut haliyle denizle ve başka tatlı su kaynaklarıyla bağlantısı kesilmiş olduğundan karasallaşmaya yüz tutmuş gölet, bu haliyle bile su kuşları ve bazı amfibiler için barınma, sığınma ve beslenme ortamı oluşturmaktadır.

Özellikle ıslah çalışmaları yapılarak yeniden eski canlılığı ve limnetik özelliklerine yakın bir hale getirilebilirse hali hazırda var olan amfibiler için daha zengin ve temiz bir habitat sağlanmış olacaktır. Bu sayede amfibiler, sürüngenler, kuşlar ve yırtıcı memeliler gibi zengin hayvan çeşitliği sayesinde de zincirin en üstünde yer alan birçok taksonun popülasyon yoğunluğunu olumlu etkileyecektir. Hatta Phaselis Göleti ıslah edilerek yeniden canlandırılırsa; yakın civarlarda yaşamlarını zorlukla sürdürebilen suya doğrudan veya dolaylı olarak bağımlı başta amfibiler ve su kuşları olmak üzere birçok türün geleceği olumlu yönde değişecektir.

Fig. 16. Phaselis’in konumunu gösteren uydu görüntüsü

BİBLİYOGRAFYA

- Anonim 2012 *T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü.* Ankara 2012.
- Baran 1976 İ. Baran, Türkiye Yılanlarının Taksonomik Revizyonu ve Coğrafi Dağılımları. Ankara 1976.
- Baran 1983 İ. Baran, "Güneybatı Anadolu Finike ve Kaş Civarının Herpetolojisi". *Doğa Bilim Dergisi* 7 (1983) 59-66.
- Baran 2005 İ. Baran, *Türkiye Amfibi ve Sürüngenleri*. Ankara 2005.
- Baran et al. 2012 İ. Baran, Ç. Ilgaz, A. Avcı, Y. Kumlutaş – K. Olgun, *Türkiye Amfibi ve Sürüngenleri*. Ankara 2012.
- Baran – Atatür 1998 İ. Baran – M. K. Atatür, *Türkiye Herpetofaunası (Kurbağa ve Sürüngenler)*. Ankara 1998.
- Başoğlu – Baran 1977 M. Başoğlu – İ. Baran, *Türkiye Sürüngenleri. I. Cilt: Kaplumbağalar ve Kertenkeleler*. İzmir 1977.
- Başoğlu – Baran 1988 M. Başoğlu – İ. Baran, *Türkiye Sürüngenleri. II. Cilt: Yılanlar*. İzmir 1988.
- Başoğlu et al. 1994 M. Başoğlu, N. Özeti – İ. Yılmaz, *Türkiye Amfibileri*. İzmir 1994.
- Bodenheimer 1944 F. S. Bodenheimer, "Introduction into the Knowledge of the Amphibia and Reptilia of Turkey". *Rev. Fac. Sci. Univ. İstanbul* 9 (1944) 1-78.
- Cox – Temple 2009 N. A. Cox – H. J. Temple, *European Red List of Reptiles*. Luxembourg 2009.
- Demirsoy 1996b. A. Demirsoy, *Türkiye Omurgalıları: Amfibiler*. Ankara 1996.
- Demirsoy 1996c. A. Demirsoy, *Türkiye Omurgalıları: Sürüngenler*. Ankara 1996.
- Düşen et al. 2005 O. Düşen, S. Düşen, M. R. Tunç, A. Aslan – H. B. Sert, "Flora ve Fauna". Eds. N. Çevik, B. Varkıvanç – E. Akyürek, *Beydağları Yüzey Araştırmaları IX*. Antalya (2005) 131-147.
- Erdoğan et al. 2001 A. Erdoğan, M. Öz, Y. Kaska, Dusen, A., Aslan, M. Yavuz, M. R. Tunç – H. Sert, "Marine Turtle Nesting at Patara, Turkey, in 2000". *Zoology in the Middle East* 24 (2001) 31-34.
- Erdoğan et al. 2002 A. Erdoğan, M. Öz, S. Düşen, H. Sert – M. R. Tunç, "Antalya Yamansaz Gölü ve Yakın Çevresinin Avifaunası ve Herpetofaunası". *Ekoloji Çevre Dergisi* 10/43 (2002) 33-39.
- Erdoğan et al. 2008 A. Erdoğan, M. Öz, H. Sert, M. R. Tunç – M. Yavuz, *Arkeolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca Rhodiapolis*. Antalya 2008.
- Erdoğan et al. 2010 A. Erdoğan, M. Öz, M. Yavuz, M. R. Tunç – H. Karaardıç, *Arkeolojisinden doğasına MYRA/DEMRE ve Çevresi*. Antalya 2010.
- Göçmen et al. 2011 B. Göçmen, H. Arıkan – D. Yalçınkaya, "A new Lycian Salamander, Threatened with Extinction from the Göynük Canyon (Antalya, Anatolia), *Lyciasalamandra irfani* n. sp. (Urodela: Salamandridae)". *North-Western Journal of Zoology* 7/1 (2011) 151-160.
- Göçmen – Akman 2012 B. Göçmen – B. Akman, "Amphibia: Salamandridae, Two New Lycian Salamanders from Southwestern Anatolia". *North-Western Journal of Zoology* 8/1 (2012) 181-194.
- IUCN 2017-2 *The IUCN Red List of Threatened Species*. Source: www.iucnredlist.org 2017-2 ISSN 2307-8235
- Kır et al. 2003 İ. Kır , S. Tekin-Özan – Y. Ayvaz, "Kovada Çayı Arboretumu'nun (Eğirdir-Isparta) Balık, Kurbağa ve Sürüngen Faunası". *S.D.Ü. Fen Bil. Enst. Derg.* 7/3 (2003) 15-17.
- Kır 2005 İ. Kır, "Karataş Gölü (Burdur) ve Çevresinin Balık, Amfibi ve Sürüngen Faunası". *Ekoloji* 14/56 (2005) 23-25.
- Kumlutaş et al. 2004a Y. Kumlutaş, M. Öz, H. Durmuş, M. R. Tunç, A. Özdemir – S. Düşen, "On Some Lizard Species of the Western Taurus Range". *Turkish Journal of Zoology* 28

- (2004) 225-236.
- Kumlutaş *et al.* 2004b Y. Kumlutaş, A. Özdemir, Ç. Ilgaz – M. Tosunoğlu, "The Amphibian and Reptile Species of Bozdağ (Ödemiş)". *Turkish Journal of Zoology* 28 (2004) 317-319.
- Mertens 1952 R. Mertens, "Amphibien und Reptilen aus der Türkei". *Revue de la Faculté des Sciences de l'Université d'Istanbul* 17 (1952) 41-75.
- Öz *et al.* 1999 M. Öz, Y. Kumlutaş, H. Durmuş, O. Türkozan, S. Düşen – M. R. Tunç, *Batı Torosların Herpetofaunası*. TÜBİTAK (1996) TBAG-1475 No'lu Proje.
- Öz *et al.* 2010 M. Öz, S. Düşen – M. R. Tunç, "Kurbağalar ve Sürüngenler". Ed. H. Uğurluay, *Türkiye'nin Doğa Rehberi*. Mart Matbaası. İstanbul (2010) 569-617.
- Özeti – Yılmaz 1994 N. Özeti – İ. Yılmaz, *Türkiye Amfibileri*. İzmir 1994.
- Temple – Cox 2009 H. J. Temple – N. A. Cox, *European Red List of Amphibians*. Luxembourg 2009.
- Tunç – Yavuz 2016 M. R. Tunç – M. Yavuz, "Phaselis Antik Kenti ve Yakın Çevresinin Herpetofaunası: 2014-2015 Yılları Çalışmaları". *Phaselis II* (2016) 193-208.
- Yavuz – Tunç 2015a M. Yavuz – M. R. Tunç, "Phaselis Antik Kenti ve Yakın Çevresinin Faunası I". *Phaselis I* (2015) 143-183.
- Yavuz – Tunç 2015b M. Yavuz – M. R. Tunç, "Fauna". Ed. T. Korkut, *Arkeoloji, Epigrafi, Jeoloji, Doğal ve Kültürel Peyzaj Yapısıyla Tlos Antik Kenti ve Teritoryumu*. Ankara (2015) 399-458.
- Yılmaz – Öz 1984 İ. Yılmaz – M. Öz, "A New Locality of Mertensiella Luschni finikensis (Amphibia: Salamandridae)". *İstanbul Üniv. Fen. Fak. Mec. B/49* (1984) 85-88.